

Kimlik Kaynaşımı Kuramı ve Aşırı Grup-yanlısı Davranışlar: Türkiye'de Muhalif Siyasi Parti Destekçileri Örneği

Fatih Özdemir¹, Türker Özkan²

Özdemir, F. ve Özkan, T. (2021). Kimlik kaynaşımı kuramı ve aşırı grup-yanlısı davranışlar: Türkiye'de muhalif siyasi parti destekçileri örneği. *Nesne*, 9(21), 587-603. DOI: 10.7816/nesne-09-21-07

Anahtar kelimeler
Kimlik kaynaşımı kuramı, aşırı grup-yanlısı davranış, yerel iç-grup, geniş iç-grup

Öz

Bu araştırma, 2015 yılında yapılan milletvekili seçimleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil hakkı kazanmış muhalif siyasi partilerin destekçileriyle yürütülmüştür. Araştırmanın amacı kişilerin yerel iç-grup (desteklenen siyasi partinin destekçileri) ve geniş iç-grup (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları) ile ilişkilerini incelemek ve iç-grup üyelerini korumak ya da iç-grubun mevcut şartlarını iyileştirmek amacıyla kavga etmek ya da kendi hayatını feda etmek gibi aşırı davranışları destekleme eğilimini Kimlik Kaynaşımı Kuramı temelinde test etmektir. Bu doğrultuda, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP; N = 320), Halkların Demokratik Partisi (HDP; N = 215) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP; N = 150) destekçilerinden veri toplanmıştır. Kişinin siyasi parti kimliğine bağlı olarak, araştırma değişkenleri üzerinde anlamlı grup farkları görülmüştür. Genel olarak, yerel iç-grup-temelli sosyal psikolojik süreçler sırasıyla HDP, MHP ve CHP destekçileri örnekleminde daha güçlüyken, geniş iç-grup-temelli sosyal psikolojik süreçler sırasıyla MHP, CHP ve HDP destekçileri örnekleminde daha kuvvetlidir. Ek olarak, yerel iç-gruba ve geniş iç-gruba dayalı sosyal psikolojik süreçler CHP ve MHP destekçileri örneklemlerinde birbiriyle pozitif yönde ilişkiliken, HDP örnekleminde bu ilişkiler anlamsızdır. Yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerinde üç örnekleme de pozitif yönde dolaylı (aracılı) ilişkiler göstermiştir. Araştırma bulguları ilgili alanyazını tamamlayıcı niteliktedir ve aşırı grup-yanlısı davranışları açıklayan görece yeni bir kuramsal yaklaşım sunmaktadır.

Identity Fusion Theory and Extreme Pro-group Behaviors: The Case of Dissident Political Party Supporters in Turkey

Abstract

This research was conducted with dissident political parties' supporters that were represented in the parliament of Turkey via 2015 parliamentary election. Using the Identity Fusion Theory, the study aims to explore the relations of people with local in-group (supporters of the supported political party) and extended in-group (citizens of the Republic of Turkey); and test the endorsement of extreme behaviors as fighting or sacrificing own life to save in-group members or improve the current conditions of in-group. Accordingly, data was collected from Republican People's Party (CHP; N = 320), Peoples' Democratic Party (HDP; N = 215), and Nationalist Movement Party (MHP; N = 150) supporters. There were significant group differences on study variables based on one's political party identity. Broadly, local in-group based socio-psychological processes were stronger in samples of HDP, MHP, and CHP supporters, respectively whereas extended in-group based socio-psychological processes were stronger in samples of MHP, CHP, and HDP supporters, respectively. Moreover, local in-group and extended in-group based socio-psychological processes were positively associated with each other in samples of CHP, and MHP supporters; but not associated in sample of HDP supporters. Identity fusion with local in-group indicated positive indirect (mediational) associations with endorsement of extreme behaviors for the sake of local in-group and extended in-group in three samples. The research findings complement the related literature, and present a relatively new theoretical approach to explain extreme pro-group behaviors.

Keywords
Identity fusion theory, extreme pro-group behavior, local in-group, extended in-group

Makale Bilgisi
Geliş tarihi: 27 Nisan 2021
Düzeltilme tarihi: 26 Haziran 2021
Kabul tarihi: 23 Temmuz 2021

Yazar Notu: Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

DOI: 10.7816/nesne-09-21-07

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, psyfatihozdemir(at)gmail.com, ORCID: 0000-0003-1013-5366

² Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ozturker(at)metu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5501-9257

Kavga etmek ya da kendi hayatını feda etmek gibi aşırı grup-yanlısı davranışlar sergileme eğilimi sosyal grup üyelerini korumak ya da sosyal grubun mevcut şartlarını iyileştirmek amacıyla aşırı fedakâr davranışlarda bulunma niyetini ifade etmektedir. Grup-yanlısı davranışları anlamlandırmayı amaçlayan çok sayıda çalışma olmasına rağmen (örn., Özkan, 2014; Uluğ ve Acar, 2019), "aşırı" grup-yanlısı davranışlar alanyazında yeterli ilgiyi görmemektedir. Türkiye'deki çoklu siyasi parti ortamında yürütülen bu araştırmanın amacı ise kişilerin yerel iç-grup (desteklenen siyasi partinin destekçileri) ve geniş iç-grup (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları) ile ilişkilerini incelemek ve iç-gruplar yararına aşırı fedakâr davranış sergileme eğiliminin altında yatan etmenleri görece yeni bir yaklaşım olan Kimlik Kaynaşımı Kuramı (Swann ve ark., 2009; 2012) kapsamında incelemektir.

1970'lerin sonlarından beri Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ve bu kurama dayanarak önerilen, "sosyal grupla özdeşleşme" kavramı, bireyin neden grup-yanlısı davranış sergilediğini açıklamak için alanyazın çalışmalarınca kullanılmaktadır (Jasper, 2014; van Stekelenburg ve Klandermans, 2013; van Zomeren ve ark., 2008). Kurama göre, sosyal grup üyeliği ve bu üyelik-temelli bilgi ve duygusal bağlılıktan doğan sosyal kimlik, bireyin "ben kimim" algısına yönelik önemli bir kaynak oluşturmada ve grup-yanlısı davranış sergileme eğilimini kuvvetlendirmektedir (Tajfel, 1978). Fakat aşırı grup-yanlısı davranışları açıklamada Sosyal Kimlik Kuramı'nın yeterli olmadığı ve yüksek seviyede grup özdeşleşmesine sahip kişilerin aşırı fedakâr davranışlarda bulunma eğiliminin düşük olabileceği bazı çalışmalarca saptanmıştır (örn., Swann ve ark., 2009; 2012). Bu sebeple Kimlik Kaynaşımı Kuramı işlevsel olarak eşit, etkin ve geçirgen birey-temelli kimlik ile grup-temelli kimliğin birbiriyle örtüşmesi sonucu gerçekleşen "kimlik kaynaşımı" halini önermekte ve aşırı grup-yanlısı davranış sergileme eğilimini açıklayan yeni kuramsal bir çerçeve sunmaktadır.

Kimlik Kaynaşımı Kuramı

Grup-yanlısı davranış sergileme sürecinde bireysel kimliğin (kişinin kendine özgü öz-kavramları) ve sosyal kimliğin (kişinin sosyal grup üyeliğinden doğan öz-kavramları) özelliklerine ilişkin açıklamalar doğrultusunda, iç-grup özdeşleşmesi ve kimlik kaynaşımı kavramları arasında bazı farklar saptanmıştır (Swann ve ark., 2012). Sosyal Kimlik Kuramı bireysel kimlik ve sosyal kimliğin ayrımını önermekte ve sosyal davranışları kişilerarası-gruplararası süreklilik içerisinde sıfır toplamlı bir ilişkisellikle değerlendirmektedir. Grup-temelli davranışlar, "etkin sosyal kimlik / etkisizleşen bireysel kimlik" ile açıklanmaktadır (*işlevsel karşıtlık ilkesi*) (Levine ve Crowther, 2008; Tajfel ve Turner, 1979; Turner, 1999; Turner ve ark., 1987). İç-grup üyeliği ise soyut kategorik bağlarla ve üye olunan grubun prototipik özellikleriyle gelişmektedir (*bireysellikten uzaklaşma hipotezi*). Kişiler kendilerini ve iç-grup üyelerini birbirleriyle değiştirilebilir (diğer iç-grup üyelerinin yerini alabilir) olarak algılamaktadır (Hogg, 1993; Hogg ve Hardie, 1991). Bireylerin diğer iç-grup üyeleriyle etkileşime girmediği durumlarda bile, üyelik temelli (kategori-temelli) çekim iç-grup özdeşleşmesini sağlamaktadır (Stets ve Burke, 2000). Böylece, Sosyal Kimlik Kuramı, iç-grup özdeşleşmesini bağlam-bağımlı bir değişken olarak değerlendirilmekte (*belirginlik hipotezi*) ve sosyal bağlamdaki değişimler iç-grupla özdeşleşmeyi etkilemektedir (Turner, 1999).

Kimlik Kaynaşımı Kuramı (Swann ve ark., 2012) ise, bireysel kimlik ve grup-temelli kimliğin bir arada etkin ve birbirine işlevsel olarak benzer olabileceğini önermektedir. Diğer bir ifadeyle, bireysel kimlik ve sosyal kimlik birbirini dışlamaktan ziyade birbirini tamamlayabilir. Bireysel ve grup-temelli kimlikler arasındaki geçişken ve belirsiz sınırlar bir sinerji oluşturmakta (*kimlik sinerjisi ilkesi*) ve grup-yanlısı davranışları etkilemektedir. Ek olarak, oluşan bu sinerjiden dolayı kimlik-kaynaşımı kişiler bireysel ya da

grup-temelli kimliklerine ilişkin bir tehdit algıladığında, grup-yanlısı davranış sergileme eğilimleri kuvvetlenmektedir (Swann ve ark., 1992; 2009). İkinci olarak, Kimlik Kaynaşımı Kuramı'nın *ilişkisel bağlar ilkesi*, sadece üyelik-temelli (kategori-temelli) çekimin ve kategorik bağların değil, aynı zamanda, iç-grup üyelerinin kendine has bireysel özelliklerinin ve üyelerle yaşanan kişisel ilişkilerin de iç-grup üyeleriyle derin bağlar sağladığını önermektedir. Bu nedenle, kişiler kendilerini ve diğer grup üyelerini birbirleriyle değiştirilebilir algılamamaktadır. Üçüncü olarak *etkin bireysel öz ilkesine* göre, kimlik-kaynaşımli kişilerin aşırı grup-yanlısı davranışları bireysel kimliğin bir dışa vurumu olarak değerlendirilmektedir. Bireysel etkinlik (niyet edilen davranışı başlatma ve kontrol etme yeterliğini içermektedir) iç-grup adına bireysel sorumluluk alma eğilimini kuvvetlendirmektedir. Bu nedenle, iç-grup özdeşleşmesi kontrol edildikten sonra dahi kimlik kaynaşımı, üyelerin aşırı grup-yanlısı davranışlarını yordamıştır (Swann ve ark., 2009). Son olarak, kimlik kaynaşımı sosyal bağlam-bağımlı bir değişken olarak sunulmamakta ve kimlik kaynaşımı durumunun görece sabitliği vurgulanmaktadır (*değişmezlik ilkesi*). İç-grup üyeleriyle kurulan derin ilişkisel bağlar kimlik kaynaşımını görece sabit kılmaktadır. Kimlik-kaynaşımli kişiler iç-grup üyeleri tarafından dışlansalar bile, iç-gruba ilişkin bağı iyileştirmek adına aşırı grup-yanlısı davranışta bulunma niyetini koruyabilmektedir (Gomez ve ark., 2011b).

Kimlik Kaynaşımı ve İç-grup Özdeşleşmesi Farklılığını Gösteren Çalışmalar

Kimlik kaynaşımı ve iç-grup özdeşimi arasındaki fark ve bu değişkenlerin aşırı grup-yanlısı davranışta bulunma eğilimiyle ilişkisi farklı çalışmalarda test edilmiştir. Gomez ve ark. (2011a) kimlik kaynaşımı ölçeğini geliştirdikleri çalışmada, ölçeğin güvenilirliğini test etmek için Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilen grup özdeşimi ölçeğini de kullanmış ve açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleriyle bu iki değişken arasındaki farkı desteklemişlerdir. Bireylerin algılanan yaşam kaliteleri ve destekledikleri siyasi partinin Amerikan ve İspanyol ulusal seçimlerdeki galibiyeti/mağlubiyeti arasındaki ilişkinin test edildiği bir başka çalışmada, yüksek kimlik-kaynaşımli kişiler grup-temelli galibiyeti ve mağlubiyeti kimlik-kaynaşımli düşük özdeşimli ve yüksek özdeşimli kişilerden daha fazla içselleştirmişlerdir (Buhrmester ve ark., 2012). Bu bulgunun sebebi grup üyeliği ve bu üyeliğin getirdiği olumlu ve olumsuz çıktılarının yüksek kimlik-kaynaşımli kişiler tarafından güçlü bir şekilde bireysel bir çıktı olarak algılanmasıdır. Bu bulguya ek olarak, yüksek özdeşimli ancak kimlik-kaynaşımli kişiler grup galibiyetini içselleştirirken, mağlubiyeti içselleştirmemişlerdir. Alanyazındaki diğer çalışmalarda ise, kimlik-kaynaşımli kişiler varsayımsal olarak oluşturulmuş farklı senaryolarla test edilen aşırı grup-yanlısı davranışları (iç-grup üyelerinin hayatını kurtarmak için kendi hayatını feda etmeye yönelik niyeti olmak) kimlik-kaynaşımli ve zayıf kimlik-kaynaşımli kişilerden daha fazla desteklemişlerdir (Gomez ve ark., 2011a; Swann ve ark., 2010a; 2010b).

Aşırı grup-yanlısı davranış sergileme sürecinde bireysel kimlik ve sosyal kimliğin birbiriyle olan bağlantısı ve bu kimliklerin etkinliği araştırmacılar tarafından incelenen bir diğer konudur. Bu doğrultuda, yüksek kimlik-kaynaşımli örnekleme bireysel kimlik ya da sosyal kimliğin aktivasyonu aşırı grup-yanlısı davranış sergileme eğilimini güçlendirirken, yüksek özdeşimli (kimlik-kaynaşımli) örnekleme sadece sosyal kimliğin aktivasyonu aşırı grup-yanlısı davranışları yordamıştır (Swann ve ark., 2009; 2010a; 2014b; Swann ve Buhrmester, 2015).

Daha önce belirtildiği üzere, tek olma temelli (ilişkisel) çekim aşırı grup-yanlısı davranışların altında yatan faktörlerin başında gelmektedir çünkü bireyler iç-gruplarını bir aile gibi algılayabilmektedir. Bu eğilim, grup üyeleri arasındaki kişisel bağları, birlikteliği ve karşılıklı yükümlülük algısını ve aynı zamanda, kolektif bağları kuvvetlendirmektedir (Gomez ve ark., 2011a; Swann ve ark., 2014a). Tutarlı olarak, çalışmalara göre, kimlik-kaynaşımli ve zayıf kimlik-kaynaşımli iç-grup üyelerine kıyasla, yüksek kimlik-kaynaşımli İspanyollar, yardıma muhtaç İspanyollar için daha fazla para bağışlamıştır (Swann ve ark.,

2010b) ve; yüksek kimlik-kaynaşımli kişilerin ülkelerini korumak adına savaşıma ve ölmeye ilişkin niyetleri daha güçlüdür (Gomez ve ark., 2011a; Swann ve ark., 2009). Aynı zamanda, iç-grup üyeleri tehlikede olduğunda yüksek kimlik-kaynaşımli kişiler daha çok stres ve endişe hissederken, kimlik-kaynaşımli kişiler kendini koruma eğilimi sergilemiştir (Swann ve ark., 2014b).

Çoğu kimlik kaynaşımı çalışmasında, kişilerin ülkelerine ilişkin kimlik kaynaşımli (örn., grup olarak İspanyol ya da Amerikan toplumu) incelemiştir; fakat geniş gruplarda kişilerin grup üyeleriyle nasıl aile benzeri güçlü bağlar kurduğu sorusu kritiktir. Bu doğrultuda araştırmacılar grup büyüklüğüne bağlı olarak yerel kaynaşım (aile, arkadaş grupları, küçük askeri birimler vb.) ve geniş kaynaşım (ülkeler, cinsiyet grupları, dini gruplar vb.) türlerini önermiştir. Geniş ya da çok etnikli gruplarda paylaşılan merkez özellikler, biyolojik yakınlıktan ziyade, ulusal kimlik, değerler ve ideolojiler, olaylar ve zorluk ve sıkıntılar gibi tarihsel süreçte oluşmuş sosyo-kültürel özelliklerdir ve bu özellikler grup üyelerinin benzerliğini ve kolektif ve ailevi bağlarını güçlendirmektedir (Swann ve ark., 2012).

Çalışmaya Genel Bakış

Araştırma örnelemi, 2015 yılında gerçekleşen milletvekili seçimlerinde %10 seçim barajını aşarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil hakkı kazanmış muhalif siyasi partilerin destekçilerinden oluşmaktadır. Bu sebeple çalışmaya, siyasi kimliğini Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak belirten kişiler katılmıştır. Bu partilerin siyasi kimlikleri ve Türkiye toplumuyla olan ilişkileri alanyazın çalışmalarınca sunulmaktadır (bkz. Özdemir ve Özkan, 2020). Yine de araştırma örneklemini oluşturan 3 muhalif siyasi partiden kısaca bahsetmekte fayda vardır. Siyasi parti programında CHP, sivil ulusal kimlikleşmenin altını çizmektedir (CHP programı n.d). Bu tip kimlikleşmede vatandaşlık kavramı irksal, etnik, dini ya da kültürel özelliklerle değil, kişinin yaşadığı topluma ilişkin bilişsel ve duygusal bağlılık hali, birlikte yaşama arzusu, kolektif dayanışma çabası ve toplum-yanlısı eylemlerde bulunma isteğiyle açıklanmaktadır. MHP'nin siyasi parti programında ise etno-kültürel ulusal kimlikleşmeye yönelik ifadeler bulunmaktadır (MHP programı n.d). Bu tip kimlikleşmede ortak dil, ırk, etnik köken, din ve kültürel özelliklere bağlı olarak oluşan toplumun homojenliğine ve organik yapısına vurgu yapılmaktadır. Bir diğer muhalif siyasi parti olan HDP ise kendini başta Kürt halkı olmak üzere farklı azınlık/dezavantajlı grupların (örn., Alevi gruplar, farklı cinsel yönelime sahip bireyler, işçiler, kadınlar, vb.) haklarını temsil eden sol kanat partilerin bir devamı olarak tanımlamaktadır (HDP programı n.d).

Kimlik Kaynaşımı Kuramı bağlamında gerçekleşen bu çalışmada kişilerin (i) yerel iç-grup (desteklenen siyasi partinin destekçileri) ve geniş iç-grup (T.C vatandaşları) ile ilişkilerini çoklu siyasi parti düzleminde incelemek ve (ii) iç-grup üyelerini korumak ya da iç-grubun mevcut şartlarını iyileştirmek amacıyla aşırı fedakâr davranışlarda bulunma eğilimlerini test etmek amaçlanmaktadır. Bir önceki paragrafta belirtilen siyasi parti-temelli farklılaşan kimlikler/değerler/hedefler ve partilerin siyasi spektrumdaki konumları parti üyelerinin birbirleriyle ve bu üyelerin diğer T.C vatandaşlarıyla olan ilişkilerini şekillendirmektedir. Azınlık grup-temelli siyasi değerler HDP destekçilerini yerel iç-grup üyelerine yakınlılaştırırken, geniş iç-grup üyelerinden uzaklaştırabilir. Türkiye'de yaşayan Kürt halkı tarafından azınlık grup-temelli algılanan sosyal dezavantajlar ve Kürt halkına yönelik artan önyargı (Cingöz-Ulu, 2008) bu görüşü destekler niteliktedir. Okuyan (2012) ise, 2011 milletvekili seçimleri öncesi CHP ve MHP liderlerinin miting konuşmalarını incelemiş ve iki liderin de, Türkiye toplumunun geneline ilişkin siyasi söylemlerde bulunduğunu saptamıştır. Bu bağlamda, yerel iç-grup-temelli ve geniş iç-grup-temelli sosyal psikolojik süreçlerin CHP ve MHP destekçileri örneklemlerinde birbiriyle pozitif yönde ilişkili olması beklenebilir. Ancak, Türkiye toplumunda baskın olan kültürel değerleri ve bu kültürel değerlerin siyasi parti

değerleriyle ne ölçüde benzeştiğini göz önünde bulundurmak da önemlidir. Sünni-İslam-temelli dindarlık, muhafazakârlık, geleneksellik, toplulukçuluk ve milliyetçilik gibi değerler Türkiye toplumunun genelini ifade etmek amacıyla kullanılan baskın değerlerdir (Hofstede, 2001; 2011; Özdemir, 2013). Bu baskın değerler siyasi spektrumun sağ kanadında konumlanan siyasi partilerin değerleriyle daha fazla örtüşmektedir (Dalmış, 2003). Bu değer-temelli benzeşme, sol-kanat siyasi partilere kıyasla, sağ-kanat bir parti olan MHP'nin yerel iç-grup-temelli süreçlerinin yanı sıra, geniş iç-grup-temelli süreçlerini kuvvetlendirebilmektedir.

Kimlik Kaynaşımı Kuramı'na ilişkin yabancı yayınlara göre (Swann ve ark., 1992; 2009; 2012), yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar, yerel iç-grubun davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol ve yerel iç-gruba bağlı algılanan sağlamlık değişkenleri yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı ve yerel iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali arasındaki ilişkiye pozitif yönde aracılık etmektedir. Yerel iç-grupla ve geniş iç-grupla kimlik kaynaşımı süreçleri arasındaki ilişkiye yönelik ise alanyazında yeterli bilgi yoktur. Fakat siyasi parti kimliklerine ve diğer T.C vatandaşlarının ne derece geniş iç-grup üyesi olarak algılandığına bağlı olarak bu ilişkinin mevcut çalışmada parti-temelli farklılık göstermesi beklenebilir.

Bu bilgiler doğrultusunda, araştırma hipotezleri şöyle sıralanmaktadır:

Hipotez 1. Yerel iç-gruba dayalı sosyal psikolojik süreçlerin (yerel iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali, yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı, yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar, yerel iç-grubun davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol ve yerel iç-gruba bağlı algılanan sağlamlık) sırasıyla HDP, MHP ve CHP destekçileri örnekleminde daha güçlü olması beklenirken, geniş iç-gruba dayalı sosyal psikolojik süreçlerin (geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali ve geniş iç-grupla kimlik kaynaşımı) sırasıyla MHP, CHP ve HDP destekçileri örnekleminde daha kuvvetli olması öngörülmektedir.

Hipotez 2. CHP ve MHP destekçileri örneklemlerinde yerel iç-gruba ve geniş iç-gruba dayalı sosyal psikolojik süreçler birbiriyle pozitif yönde ilişkili olacaktır. Fakat HDP destekçileri örnekleminde bu ilişkilerin negatif yönde ya da anlamsız olması beklenmektedir.

Hipotez 3. Her üç örnekleme yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı ve yerel iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali arasındaki ilişkiye yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar, yerel iç-grubun davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol ve yerel iç-gruba bağlı algılanan sağlamlık değişkenleri pozitif yönde aracılık edecektir.

Hipotez 4. CHP ve MHP destekçileri örneklemlerinde yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali arasındaki ilişkiye geniş iç-grupla kimlik kaynaşımı değişkeni pozitif yönde aracılık edecektir. Fakat HDP destekçileri örnekleminde bu aracılı ilişkinin negatif yönde ya da anlamsız olması beklenmektedir.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma örneklemini 2015 yılında gerçekleşen genel seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil hakkı kazanmış muhalif siyasi partilerin destekçilerinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda, 320 CHP destekçisi ($N_{kadın} = 219$; $N_{erkek} = 101$; $Ort_{yaş} = 24.72$; $S_{yaş} = 4.86$), 215 HDP destekçisi ($N_{kadın} = 119$;

$N_{erkek} = 96$; $Ort_{yaş} = 25.58$; $S_{yaş} = 5.26$) ve 150 MHP destekçisi ($N_{kadın} = 85$; $N_{erkek} = 65$; $Ort_{yaş} = 21.80$; $S_{yaş} = 3.51$) araştırmaya katılmıştır. Örneklem özellikleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1
Örneklem Özellikleri

Örneklem	Cinsiyet		Yaş		Eğitim durumu		Algılanan sosyo-ekonomik statü	
	Kadın N (%)	Erkek N (%)	Yaş aralığı	Yaş Ort. (S)	Lisans N (%)	Lisansüstü N (%)	SES aralığı	SES Ort. (S)
CHP destekçileri	219 (68.4)	101 (31.6)	18-37	24.72 (4.86)	234 (73.1)	86 (26.9)	1-7	4.24 (.87)
HDP destekçileri	119 (55.3)	96 (44.7)	18-40	25.58 (5.26)	148 (68.8)	67 (31.2)	1-7	3.97 (1.01)
MHP destekçileri	85 (56.7)	65 (43.3)	18-37	21.80 (3.51)	139 (92.7)	11 (7.3)	1-7	3.83 (1.04)

Not. Araştırmaya 320 CHP destekçisi, 215 HDP destekçisi ve 150 MHP destekçisi katılmıştır. Bu kişilere ek olarak, 23 CHP destekçisi, 11 HDP destekçisi ve 96 MHP destekçisi katılımcı olarak araştırmaya kayıtlı olduğu halde, ölçüm envanterini tamamlamamış ve kendi istekleriyle araştırmadan ayrılmıştır. Ayrıca 296 kişi ($N_{kadın} = 174$; $N_{erkek} = 122$; $Ort_{yaş} = 24.05$; $S_{yaş} = 5.71$) siyasi parti kimliğini araştırma kapsamında incelenen partilerden biri olarak tanımlanmadığından ötürü, araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Form cinsiyet, yaş, eğitim durumu, algılanan sosyo-ekonomik statü ve desteklenen siyasi parti sorularını içermektedir. Algılanan sosyo-ekonomik statü değişkeni için "1: en alt statü" ve "7: en üst statü" arasında değişen 7'li Likert tipi ölçüm kullanılmıştır. Formun son kısmında ise kişilerden, politik kimliklerini en iyi şekilde ifade eden siyasi partiyi belirtmeleri istenmiştir.

Aşırı Grup-yanlı Davranışları Destekleme Ölçeği: Swann ve ark. (2009) tarafından aşırı grup-yanlı davranış sergileme niyetini ölçmek amacıyla geliştirilen 7 maddeli ölçümün farklı örneklerdeki iç güvenirlik değerleri .64 ve .92 arasında değişmektedir. Ölçeğin 5 maddesi iç-grup yararına kavga etme isteğini ölçerken, 2 maddesi iç-grup yararına bireyin kendi hayatını feda etme niyetini test etmektedir. Alanyazındaki çalışmalarda 7 madde kavramsal olarak örtüşük ve yüksek ilişkili kabul edilmiş ve tek bir faktör olarak kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında Türkçe'ye çevrilen ölçeğin bazı maddeleri "Grup üyelerinden birini fiziksel olarak tehdit eden biriyle kavga ederdim," "Grup üyelerini korumak amacıyla başkalarına zarar vermek kabul edilebilir bir durumdur," "Grup üyelerine sosyal ve politik statü ya da önemli bir fayda sağlayacaksa, kendi hayatımı feda ederdim" şeklindedir. CHP, HDP ve MHP destekçilerinden kendi parti destekçilerini ve T.C vatandaşlarını referans almaları ve ölçeği tekrarlayarak bu gruplar için yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcılar "hiç katılmıyorum" ve "tamamen katılıyorum" arasında değişen 7'li Likert ölçeği üzerinde sunulan ifadeleri cevaplamış ve ölçeğin tek faktörlü yapısı faktör analizi bulgularınca desteklenmiştir. İç tutarlık katsayısı .82 ve .92 arasında değişiklik gösteren ölçüm, yüksek güvenirliğe sahiptir. Katılımcılar tarafından ölçüm maddelerinde ifade edilen yüksek değerler, grup yararı için aşırı davranışlar sergilemeye yönelik yüksek isteklilik halini göstermektedir.

Kimlik Kaynaşımı Ölçeği: Gomez ve ark. (2011a) tarafından kişinin kimlik kaynaşımı halini (bireysel kimlik ve grup-temelli kimliğin bağlantılı ve bir olması) test etmek amacıyla geliştirilen 7 maddeli ölçümün farklı örneklerdeki iç güvenirlik değerleri .83 ve .90 arasındadır. Bu araştırma için yazarlar tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçeğin bazı maddeleri "Grup ile bir bütünüm," "Grup ile derin duygusal bir bağım var,"

"Grup sayesinde güçlüyüm" şeklindedir. CHP, HDP ve MHP destekçilerinden kendi parti destekçilerini ve T.C vatandaşlarını referans almaları ve ölçeği tekrarlayarak bu gruplar için yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcılar "hiç katılmıyorum" ve "tamamen katılıyorum" arasında değişen 7'li Likert ölçeği üzerinde sunulan ifadeleri yanıtlamış ve ölçeğin tek faktörlü yapısı faktör analizi bulgularınca desteklenmiştir. İç tutarlık katsayısı .87 ve .93 arasında değişen ölçüm, yüksek güvenilirliğe sahiptir. Ölçüm maddelerinde belirtilen yüksek değerler, grup ile yüksek kimlik kaynaşımı halini göstermektedir.

Ailevi Bağlar Ölçeği: Bireyin grup üyeleriyle algılanan ilişki/ailevi bağlarını ölçmek için Swann ve ark. (2014a) tarafından geliştirilen 3 maddeli ölçümün iç güvenilirlik değeri .92 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada kullanılmak üzere Türkçe'ye çevrilen ölçeğin maddeleri "Grubumun üyeleri benim için ailem gibidir," "Grubumun üyelerinden birisi incindiğinde veya tehlikede olduğunda, sanki bir aile bireyi incinmiş ya da tehlikedeymiş gibi hissederim," "Grubumun üyelerini erkek ya da kız kardeşlerim gibi görürüm" şeklindedir. CHP, HDP ve MHP destekçilerinden kendi parti destekçilerini referans alarak ölçeği yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcılar "hiç katılmıyorum" ve "tamamen katılıyorum" arasında değişen 7'li Likert ölçeği üzerinde sunulan ifadeleri değerlendirmiştir. Faktör analizi bulgularınca ölçümün iç tutarlık katsayısı .90 ve .92 aralığında saptanmış ve ölçüm yapısı ve yüksek güvenilirliği desteklenmiştir. Ölçüm maddelerinde ifade edilen yüksek değerler, grup üyeleriyle güçlü ailevi bağları göstermektedir.

Grup İçin Etkin Olma Ölçeği: Haggard ve Tsakiris'in (2009) etkin olma kavramını temel alarak bireyin grup davranışları üzerinde algıladığı bireysel kontrolü test etmek amacıyla Swann ve ark. (2010b) tarafından geliştirilen 3 maddeli ölçümün iç güvenilirlik değeri .85'tir. Bu araştırma kapsamında yazarlar tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçeğin maddeleri "Kendi davranışlarım üzerinde olduğu kadar, grubumun üyelerinin hareketlerinde de söz sahibiyim," "Grubumun üyelerine olan her şeyden kendimi sorumlu hissederim," "Grubumun üyelerinin yaptığı her şeyden kendimi sorumlu hissederim" şeklindedir. CHP, HDP ve MHP destekçilerinden kendi parti destekçilerini referans alarak ölçeği yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcılar "hiç katılmıyorum" ve "tamamen katılıyorum" arasında değişen 7'li Likert ölçeği üzerinde sunulan ifadeleri cevaplamıştır. Faktör analizi bulgularına göre ölçümün iç tutarlık katsayısı .85 ve .92 aralığında saptanmıştır. Bu bulgular ölçüm yapısını ve yüksek güvenilirliğini destekler niteliktedir. Katılımcılar tarafından ölçüm maddelerinde belirtilen yüksek değerler, grup üyelerinin davranışları üzerinde yüksek algılanan bireysel kontrolü ifade etmektedir.

Sağlamlık Ölçeği: Gomez ve ark. (2011a) tarafından geliştirilen ve birey-temelli ve grup-temelli algılanan sağlamlık halini ölçen 5 maddeli ölçümün iç güvenilirlik değeri .73'tür. Bu araştırmada kullanılmak üzere Türkçe'ye çevrilen ölçeğin bazı maddeleri "Tehlike karşısında grubumun üyelerinin ve kendimin bu durumu atlatacağına eminim," "Hiçbir şey bana ya da grubumun üyelerine zarar veremez," "Grubum diğer pek çok gruptan daha dayanıklıdır" şeklindedir. CHP, HDP ve MHP destekçilerinden kendi parti destekçilerini referans alarak ölçeği yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcılar "hiç katılmıyorum" ve "tamamen katılıyorum" arasında değişen 7'li Likert ölçeği üzerinde sunulan ifadeleri cevaplamıştır. Faktör analizi bulgularına göre ölçümün iç tutarlık katsayısı .83 ve .89 aralığında saptanmıştır. Bu bulgular ölçüm yapısını ve yüksek güvenilirliğini desteklemektedir. Ölçüm maddelerinde belirtilen yüksek değerler, yüksek algılanan sağlamlık durumunu göstermektedir.

İşlem

Orta Doğu Teknik Üniversitesi etik kurul onayı alındıktan sonra veri, tesadüfi örnekleme yöntemi ve *QUALTRICS* yazılımı kullanılarak çevrimiçi ortamda (online) toplanmıştır. Araştırmanın duyuruları ve bağlantı linkleri sosyal medya ve e-posta aracılığıyla kadın kolları, gençlik kolları ve ülkü ocakları gibi ilgili siyasi partilerin oluşumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversite öğrencileriyle paylaşılmış ve gönüllü katılımın önemi vurgulanarak siyasi parti kimliğini CHP, HDP ya da MHP olarak tanımlayan kişilerin araştırmaya katılabileceği belirtilmiştir. "Araştırma Kasım-2015 genel seçimlerinde seçim barajını aşarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil hakkına sahip muhalefet partilerin destekçileri ile yürütülmektedir. Bu sebeple çalışmaya kendini CHPLi (Cumhuriyet Halk Partisi), HDPLi (Halkların Demokratik Partisi) ya da MHPLi (Milliyetçi Hareket Partisi) olarak tanımlayan kişilerin katılması istenmektedir" ibaresi duyurulara ek olarak, bilgilendirme ve gönüllü katılım formunda da yer almaktadır. Demografik bilgi formu ve ölçüm envanterini doldurduktan sonra katılımcılar, katılım sonrası bilgi formu yardımıyla araştırmaya ilişkin detaylı bir şekilde bilgilendirilmiştir. Araştırma envanterinin cevaplanma süresi ortalama 20 dakikadır. Veri toplama süreci, 2017 yılında yapılan anayasa referandumundan bir (1) gün önce (15.04.2017) sonlandırılmıştır.

Bulgular

Betimleyici Bulgular

Muhalefet siyasi parti destekçi gruplarını araştırma değişkenlerine bağlı olarak karşılaştırmak için (*Hipotez 1*) mevcut veri, bootstrap tekniğiyle (5000 yeniden örnekleme) çoklu varyans analizi (MANOVA) kullanılarak test edilmiştir $F(14, 6851352) = 272743.14, p < .001, Wilks' \lambda = .41, \eta_p^2 = .36$. Yerel iç-grup yararına olan aşırı davranışları destekleme durumu sırasıyla HDP, MHP ve CHP destekçileri örnekleminde daha kuvvetliken $F(2, 3425682) = 121730.28, p < .001, \eta_p^2 = .07$, geniş iç-grup (T.C vatandaşları) yararına olan aşırı davranışlar sırasıyla MHP, CHP ve HDP destekçileri örnekleminde daha güçlü desteklenmiştir $F(2, 3425682) = 821100.89, p < .001, \eta_p^2 = .32$. Yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı HDP ve MHP destekçilerinde CHP destekçilerine kıyasla daha kuvvetliken $F(2, 3425682) = 32896.16, p < .001, \eta_p^2 = .02$, geniş iç-grupla kimlik kaynaşımı halinin sırasıyla MHP, CHP ve HDP örnekleminde daha güçlü olduğu görülmüştür $F(2, 3425682) = 1467607.22, p < .001, \eta_p^2 = .46$. Yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar sırasıyla HDP, MHP ve CHP örnekleminde daha güçlüyken $F(2, 3425682) = 123470.16, p < .001, \eta_p^2 = .07$, yerel iç-grubun davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol $F(2, 3425682) = 105762.32, p < .001, \eta_p^2 = .06$ ve yerel iç-grup temelli algılanan sağlamlık $F(2, 3425682) = 178806.86, p < .001, \eta_p^2 = .10$ sırasıyla MHP, HDP ve CHP örnekleminde daha kuvvetlidir. Araştırma değişkenleri bağlamında örneklemler arası anlamlı farklar Tablo 2'de belirtilmektedir.

Yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına olan aşırı davranışları destekleme, yerel iç-grup ve geniş iç-grupla kimlik kaynaşımı, yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar, yerel iç-grubun davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol ve yerel iç-grup temelli algılanan sağlamlık değişkenleri CHP ve MHP destekçileri örneklemlerinde pozitif yönde ilişkilidir. HDP destekçileri örnekleminde ise geniş iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup-temelli sosyal psikolojik süreçlerle anlamlı bir ilişki göstermemiştir. Farklı örneklemlerde görülen bu ilişkiler (*Hipotez 2*) ve değişkenlerin ortalama değerleri, standart sapma skorları ve demografik ölçütlerle gösterdiği etkileşim Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te detaylı olarak sunulmaktadır.

Tablo 2

Araştırma Değişkenleri Bağlamında Örneklem Arası Anlamlı Farklar

Değişkenler	CHP destekçileri Ort. (S)	HDP destekçileri Ort. (S)	MHP destekçileri Ort. (S)	Örneklem arası anlamlı farklar
Yerel iç-grup yararına olan aşırı davranışları destekleme	1.97 (1.09)	2.65 (1.16)	2.57 (1.48)	HDP > CHP HDP > MHP MHP > CHP
Geniş iç-grup yararına olan aşırı davranışları destekleme	2.63 (1.33)	1.88 (.90)	4.28 (1.52)	MHP > CHP MHP > HDP CHP > HDP
Yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı	2.64 (1.29)	3.02 (1.46)	3.03 (1.49)	HDP > CHP MHP > CHP
Geniş iç-grupla kimlik kaynaşımı	4.18 (1.50)	2.36 (1.36)	5.80 (.98)	MHP > CHP MHP > HDP CHP > HDP
Yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar	2.85 (1.52)	3.78 (1.66)	3.58 (1.66)	HDP > CHP HDP > MHP MHP > CHP
Yerel iç-grubun davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol	1.99 (1.18)	2.65 (1.41)	2.69 (1.63)	MHP > CHP MHP > HDP HDP > CHP
Yerel iç-grup-temelli algılanan sağlamlık	2.63 (1.33)	3.32 (1.27)	3.68 (1.51)	MHP > CHP MHP > HDP HDP > CHP

Not. Yerel iç-grup = desteklenen siyasi partinin destekçileri, Geniş iç-grup = T.C vatandaşları. Tablo, bootstrap tekniğiyle (5000 yeniden örnekleme) çoklu varyans analizi (MANOVA) bulgularını içermektedir.

Tablo 3

CHP Destekçileri Örneğinde Değişkenlerin Ortalama Değerleri, Standart Sapma Skorları ve Korelasyonları

Değişkenler	Ort.	S	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. CHP destekçileri yararına olan aşırı davranışları destekleme	1.97	1.09	----									
2. T.C vatandaşları yararına olan aşırı davranışları destekleme	2.63	1.33	.52**	----								
3. CHP destekçileriyle kimlik kaynaşımı	2.64	1.29	.57**	.27**	----							
4. T.C vatandaşlarıyla kimlik kaynaşımı	4.18	1.50	.23**	.54**	.41**	----						
5. CHP destekçileriyle algılanan ailevi bağlar	2.85	1.52	.57**	.32**	.75**	.37**	----					
6. CHP destekçilerinin davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol	1.99	1.18	.53**	.30**	.63**	.29**	.60**	----				
7. CHP destekçileri-temelli algılanan sağlamlık	2.63	1.33	.51**	.35**	.51**	.36**	.54**	.48**	----			
8. Cinsiyet	1.32	.47	.02	.03	-.02	-.05	-.07	-.04	.06	----		
9. Yaş	24.72	4.86	-.02	-.09	.15**	.02	.19**	.13*	.11	.04	----	
10. Eğitim durumu	1.27	.44	-.12*	-.17**	-.09	-.10	-.10	-.07	-.13*	-.03	.47**	----
11. Algılanan sosyo-ekonomik statü	4.24	.87	-.09	-.15**	-.01	-.09	-.05	-.05	-.06	.02	.10	.16**

Not. ** $p < .01$; * $p < .05$. Cinsiyet: 1 = kadın, 2 = erkek. Eğitim durumu: 1 = lisans, 2 = lisansüstü.

Tablo 4

HDP Destekçileri Örnekleminde Değişkenlerin Ortalama Değerleri, Standart Sapma Skorları ve Korelasyonları

Değişkenler	Ort.	S	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. HDP destekçileri yararına olan aşırı davranışları destekleme	2.65	1.16	----									
2. T.C vatandaşları yararına olan aşırı davranışları destekleme	1.88	.90	.33**	----								
3. HDP destekçileriyle kimlik kaynaşımı	3.02	1.46	.51**	.18**	----							
4. T.C vatandaşlarıyla kimlik kaynaşımı	2.36	1.36	-.12	.41**	.14*	----						
5. HDP destekçileriyle algılanan ailevi bağlar	3.78	1.66	.54**	.13	.74**	.04	----					
6. HDP destekçilerinin davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol	2.65	1.41	.54**	.18**	.68**	.07	.72**	----				
7. HDP destekçileri-temelli algılanan sağlamlık	3.32	1.27	.50**	.14*	.47**	-.07	.58**	.53**	----			
8. Cinsiyet	1.45	.50	.11	.01	.07	-.00	.10	.15*	.10	----		
9. Yaş	25.58	5.26	.04	.01	.10	.02	.09	.17*	.09	.16*	----	
10. Eğitim durumu	1.31	.46	-.09	.02	.00	.07	-.05	.01	-.04	-.12	.46**	----
11. Algılanan sosyo-ekonomik statü	3.97	1.01	-.04	.08	-.03	.13*	-.04	-.03	.00	-.10	.09	.24**

Not. ** $p < .01$; * $p < .05$. Cinsiyet: 1 = kadın, 2 = erkek. Eğitim durumu: 1 = lisans, 2 = lisansüstü.

Tablo 5

MHP Destekçileri Örnekleminde Değişkenlerin Ortalama Değerleri, Standart Sapma Skorları ve Korelasyonları

Değişkenler	Ort.	S	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. MHP destekçileri yararına olan aşırı davranışları destekleme	2.57	1.48	----									
2. T.C vatandaşları yararına olan aşırı davranışları destekleme	4.28	1.52	.47**	----								
3. MHP destekçileriyle kimlik kaynaşımı	3.03	1.49	.66**	.32**	----							
4. T.C vatandaşlarıyla kimlik kaynaşımı	5.80	.98	.22**	.43**	.36**	----						
5. MHP destekçileriyle algılanan ailevi bağlar	3.58	1.66	.65**	.40**	.77**	.39**	----					
6. MHP destekçilerinin davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol	2.69	1.63	.77**	.32**	.73**	.20*	.71**	----				
7. MHP destekçileri-temelli algılanan sağlamlık	3.68	1.51	.70**	.42**	.62**	.14	.62**	.65**	----			
8. Cinsiyet	1.43	.50	.28**	.09	.17*	-.15	.16	.15	.26**	----		
9. Yaş	21.80	3.51	-.02	.00	-.09	-.15	.00	.02	.00	.25**	----	
10. Eğitim durumu	1.07	.26	-.11	-.03	-.14	.01	-.08	-.09	.00	.06	.50**	----
11. Algılanan sosyo-ekonomik statü	3.83	1.04	.09	-.09	.01	-.17*	-.09	.04	.15	.12	-.02	.07

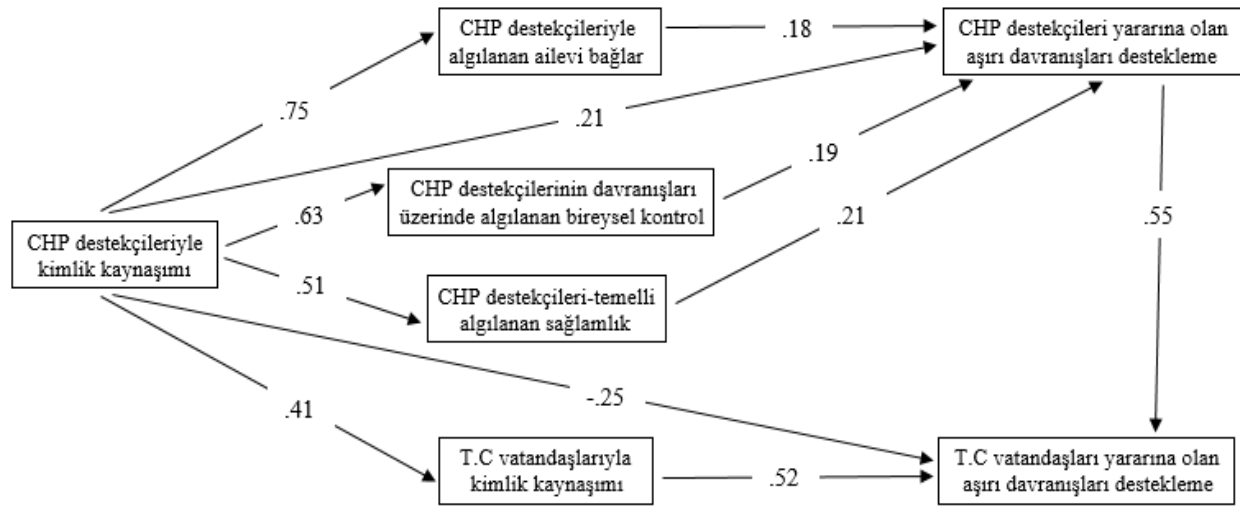
Not. ** $p < .01$; * $p < .05$. Cinsiyet: 1 = kadın, 2 = erkek. Eğitim durumu: 1 = lisans, 2 = lisansüstü.

Siyasi Partiler ve Önerilen Yapısal Eşitlik Modelleri

Araştırma kapsamında önerilen aracılı model (*Hipotez 3, Hipotez 4*) LISREL 9.10 programı kullanılarak siyasi parti destekçileri örneklemlerinde yol (path) analizleriyle test edilmiştir. Model uyum

endekslerine ilişkin alanyazında kabul gören kurala göre χ^2/df oranının 5'ten düşük; RMSEA değerinin en fazla .08; GFI ve AGFI değerlerinin .85'ten yüksek; NFI ve CFI değerlerinin .90'dan yüksek olması, önerilen modelin veriye uyum sağladığını göstermektedir (Browne ve Cudeck, 1992; Jöreskog ve Sörbom, 1993; Sharma, Mukherjee, Kumar ve Dillon, 2005). Bu eşik değerleri dikkate alınarak, araştırmada önerilen modellerin uyum endeksleri incelenmiştir.

Şekil 1'e göre CHP destekçileri örnekleminde, yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerinde pozitif yönde dolaylı bir ilişkiye sahiptir (sırasıyla, $b = .30$, $SH = .05$, $\beta = .36$, $t = 6.36$; $b = .54$, $SH = .05$, $\beta = .52$, $t = 10.69$). Belirtilen model, veriye uyum göstermektedir ($\chi^2(7, N = 320) = 16.52$, $p = .021$, $\chi^2/df = 2.36$, GFI = .99, AGFI = .94, NFI = .99, CFI = .99, RMSEA = .07, %90 GA [.024, .107]).

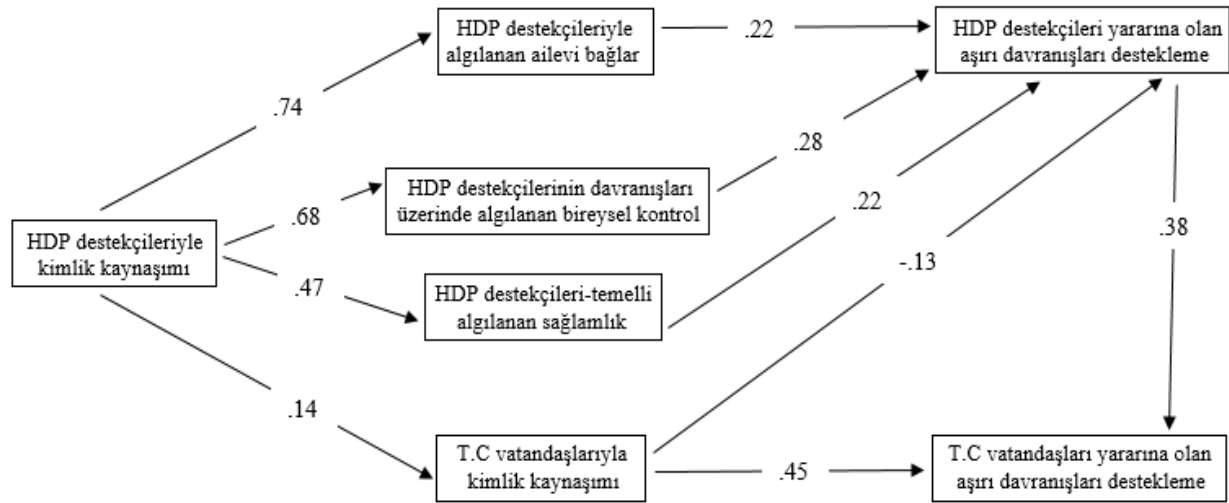

Şekilde sunulan β değerleri $p < .01$ 'de anlamlıdır.

Şekil 1. CHP Destekçileri Örnekleminde Yerel İç-grup ve Geniş İç-grup Yararına Olan Aşırı Davranışları Destekleme Modeli

Not. Yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerinde pozitif yönde dolaylı bir ilişkiye sahiptir (sırasıyla, $b = .30$, $SH = .05$, $\beta = .36$, $t = 6.36$; $b = .54$, $SH = .05$, $\beta = .52$, $t = 10.69$).

Şekil 2'ye göre HDP destekçileri örnekleminde, yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerinde pozitif yönde dolaylı bir ilişkiye sahiptir (sırasıyla, $b = .34$, $SH = .04$, $\beta = .44$, $t = 8.54$; $b = .14$, $SH = .03$, $\beta = .23$, $t = 5.45$). Ancak geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerindeki dolaylı etki, CHP ve MHP destekçileri örneklemleriyle kıyaslandığında daha düşüktür. Önerilen model, veriye uyum göstermektedir ($\chi^2(8, N = 215) = 15.75$, $p = .046$, $\chi^2/df = 1.97$, GFI = .98, AGFI = .93, NFI = .98, CFI = .99, RMSEA = .07, %90 GA [.009, .116]).

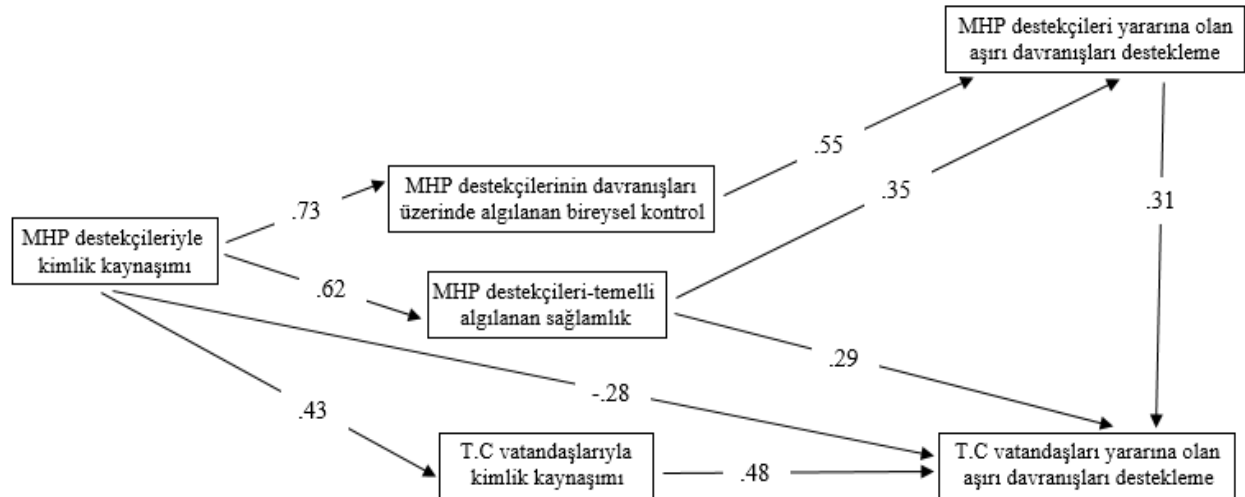

Şekilde sunulan β değerleri $p < .01$ 'de anlamlıdır.

Şekil 2. HDP Destekçileri Örnekleminde Yerel İç-grup ve Geniş İç-grup Yararına Olan Aşırı Davranışları Destekleme Modeli

Not. Yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerinde pozitif yönde dolaylı bir ilişkiye sahiptir (sırasıyla, $b = .34$, $SH = .04$, $\beta = .44$, $t = 8.54$; $b = .14$, $SH = .03$, $\beta = .23$, $t = 5.45$).

Şekil 3'e göre MHP destekçileri örnekleminde, yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerinde pozitif yönde dolaylı bir ilişkiye sahiptir (sırasıyla, $b = .61$, $SH = .06$, $\beta = .61$, $t = 10.88$; $b = .60$, $SH = .08$, $\beta = .58$, $t = 7.43$). Fakat yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar değişkeni aşırı grup-yanlısı davranışları destekleme eğilimiyle anlamlı bir ilişki göstermediğinden dolayı, önerilen modelden çıkarılmıştır. Sunulan model, veriye uyum göstermektedir ($\chi^2(5, N = 150) = 9.31$, $p = .097$, $\chi^2/df = 1.86$, $GFI = .98$, $AGFI = .91$, $NFI = .99$, $CFI = .99$, $RMSEA = .08$, %90 GA [.001, .151]).

Şekilde sunulan β değerleri $p < .01$ 'de anlamlıdır.

Şekil 3. MHP Destekçileri Örnekleminde Yerel İç-grup ve Geniş İç-grup Yararına Olan Aşırı Davranışları Destekleme Modeli

Not. Yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerinde pozitif yönde dolaylı bir ilişkiye sahiptir (sırasıyla, $b = .61$, $SH = .06$, $\beta = .61$, $t = 10.88$; $b = .60$, $SH = .08$, $\beta = .58$, $t = 7.43$).

Tartışma

Çalışmanın amacı (i) kişilerin yerel iç-grup (desteklenen siyasi partinin destekçileri) ve geniş iç-grup (T.C vatandaşları) ile ilişkilerini incelemek ve (ii) iç-grup üyelerini korumak ya da iç-grubun mevcut şartlarını iyileştirmek amacıyla kavga etmek ya da kendi hayatını feda etmek gibi sergilenen aşırı fedakâr davranışları destekleme eğilimini görece yeni bir yaklaşım olan Kimlik Kaynaşımı Kuramı'nı kullanarak anlamaktır.

Çoklu varyans analizi (MANOVA) bulgularına göre siyasi parti kimliğine bağlı olarak, araştırma değişkenleri üzerinde anlamlı grup farkları görülmüştür. Genel olarak yerel iç-grup-temelli sosyal psikolojik süreçler sırasıyla HDP, MHP ve CHP destekçileri örnekleminde daha güçlüyken, geniş iç-grup-temelli sosyal psikolojik süreçler sırasıyla MHP, CHP ve HDP destekçileri örnekleminde daha kuvvetlidir. Ek olarak, korelasyon analizi bulgularına göre yerel iç-grup-temelli ve geniş iç-grup-temelli sosyal psikolojik süreçler CHP ve MHP destekçileri örneklemlerinde birbiriyle pozitif yönde ilişkilirken, HDP destekçileri örnekleminde bu ilişkiler anlamsızdır. Araştırma bulguları genel olarak *Hipotez 1* ve *Hipotez 2*'yi destekler niteliktedir. Araştırmanın örneklemini oluşturan muhalif siyasi partilerin sahip olduğu farklı ideolojiler, değerler ve hedefler dikkate alındığında, bu bulguların nedeni anlaşılmaktadır. Seçim barajını aşarak HDP'nin mecliste temsil hakkı kazanması Kürt-yanlısı hareket açısından siyasi bir zafer olarak algılanmaktadır (Grigoriadis, 2016). Fakat Türkiye'de yaşayan Kürt halkının toplumsal ve yasal haklarını vurgulayan Kürt milliyetçiliği HDP destekçilerini yerel iç-grup üyelerine yakınlaştırırken, geniş iç-grup üyelerinden uzaklaştırma olasılığına sahiptir. CHP ve MHP liderlerinin sıklıkla Türkiye toplumunun geneline ilişkin siyasi söylemlerde bulunduğunu saptamış bir bulgudur (Okuyan, 2012). Ek olarak, Türkiye toplumunun genelini ifade etmek amacıyla kullanılan baskın değerlerin (örn., Sünni-İslam-temelli dindarlık, muhafazakarlık, geleneksellik, milliyetçilik), siyasi spektrumun sağ kanadında konumlanan partilerin değerleriyle daha fazla örtüşmesi dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bu değer-temelli benzeşme, sağ-kanatta konumlanan MHP'nin yerel ve geniş iç-grup-temelli süreçlerini kuvvetlendirmektedir.

Önerilen aracılı modellerde ise siyasi parti kimliğine bağlı olarak bazı farklar saptansa da, yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerinde pozitif yönde dolaylı bir ilişkiye sahiptir. Aracılı model bulguları genel olarak *Hipotez 3* ve *Hipotez 4*'ü desteklemektedir. Yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar, yerel iç-grubun davranışları üzerinde algılanan bireysel kontrol ve yerel iç-gruba bağlı algılanan sağlık değişkenlerinin yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı ve yerel iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali arasındaki ilişkiye pozitif yönde aracılık etmesi uluslararası araştırma bulgularıyla da tutarlıdır (Swann ve ark., 1992; 2009; 2012). Beklenmedik bulgu ise, yerel iç-grupla algılanan ailevi bağlar değişkenininin MHP destekçileri örnekleminde test edilen aracılı modelde anlamlı bir ilişki göstermemesidir. Bu bulgunun sebebi diğer örneklere kıyasla MHP destekçileri örnekleminde yerel iç-grup ve geniş iç-grup temelli süreçlerin birbirinden daha zor ayırıyor olması olabilir. Bir diğer ifadeyle MHP destekçileri örnekleminde hem yerel iç-gruba hem geniş iç-gruba yönelik yüksek düzeylerde kimlik kaynaşımı ve grup yararına olan aşırı davranışları destekleme eğilimi saptanmıştır. Fakat bu araştırmanın Kimlik Kaynaşımı Kuramı kapsamında Türkiye'de yürütülen ilk çalışma olduğu unutulmamalıdır ve gelecekte yürütülecek araştırmalar siyasi parti kimliği-temelli kuramsal farkları detaylandırmaya çalışmalı ve bu bulgunun sebebini sorgulamalıdır. Son hipotezde ise yerel iç-grup-temelli ve geniş iç-grup-temelli süreçlerin birbirini ne şekilde desteklediğine odaklanılmaktadır. Beklendiği üzere CHP ve MHP destekçileri örneklemlerinde yerel iç-grupla kimlik kaynaşımı ve geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali arasındaki ilişkiye geniş iç-grupla kimlik kaynaşımı değişkeni

pozitif yönde aracılık etmiştir. HDP destekçileri örnekleminde ise bu aracılı ilişkinin negatif yönde ya da anlamsız olması beklenirken, ilişkinin yönü pozitif olarak saptanmıştır. Fakat geniş iç-grup yararına sergilenen aşırı davranışları destekleme hali üzerindeki bu pozitif dolaylı ilişki, CHP ve MHP destekçileri örneklemlerine kıyasla daha düşüktür. Saptanan bu betimsel fark, makalenin giriş kısmında belirtilen siyasi parti-temelli farklılaşan kimlikler/değerler/hedefler ile tutarlıdır.

Makale grup-yanlısı davranış kavramına ilişkin alanyazını derlemiş ve kişilerin yerel iç-grup ve geniş iç-grup yararına neden fedakârlıkta buldukları sorusunu bilimsel bir yaklaşımla yanıtlamaya çalışmıştır. Aşırı grup-yanlısı davranış sergileme eğilimine yönelik yürütülen çalışmaların azlığı ve Türkiye gibi gruplar arası ilişkilerin sürekli değişkenlik gösterdiği toplumlarda bu tip araştırmalar yapmanın zorluğu düşünüldüğünde, ulaşılan bulgular oldukça değerlidir ve bu bulgular gruplar arası sorunların çözümünde kullanılabilir. Örneğin, Kimlik Kaynaşımı Kuramı ve aşırı grup-yanlısı davranış sergileme eğilimi terörist eylemlerin altında yatan motivasyonu anlamlandırma sürecinde fayda sağlayabilir. Her yıl dünyanın farklı yerlerinde gerçekleşen intihar saldırısı ya da canlı bomba gibi terörist eylemler sonucu pek çok sivil, hayatını kaybetmektedir. Bu tip terörist eylemlerin altında yatan süreç mevcut çalışmanın açıklamaya çalıştığı soruyla aynı doğrultudadır: bir kişi iç-grup (terörist grup) üyeleri yararına neden kendi hayatını feda eder? Gomez ve ark. (2017) tarafından yürütülen çalışmada peşmerge, Irak Kürt ordusu ve Sünni-Arap militanların iç-grup üyeleri adına savaşma ve kendi hayatını feda etme eğilimleri araştırılmış ve bu eğilimleri destekleyen motivasyonun kutsal olarak atfedilen değerler ve iç-grupla kimlik kaynaşımı hali olduğu saptanmıştır.

Çalışmanın uluslararası ve ulusal boyutta diğer katkılarının altını çizmekte fayda vardır. Çoğunlukla Sosyal Kimlik Kuramı'na dayanan ve birbirini tekrarlayan bulgular ilgili alanyazının ihtiyacını karşılayamamaktadır. Kimlik Kaynaşımı Kuramı ise görece yeni bir yaklaşımdır ve bu çalışma sayesinde kuramın varsayımları ilk defa Türkiye'den toplanmış veri setleriyle sınanmış ve kuramsal alanyazına katkı sağlanmıştır. Grup-yanlısı davranışları inceleyen sosyal bilimciler arasında Kimlik Kaynaşımı Kuramı'nın bilinirliğini ve güvenilirliğini artırmak, yeni yaklaşımların gelişmesine imkân sağlayacaktır. Makalenin ulusal boyutta bir diğer katkısı ise araştırma kapsamında kullanılan ölçüm araçlarının Türkçe'ye çevrilerek ve siyasi parti düzlemine uyarlanarak alanyazına kazandırılmasıdır.

Hipotezlerin muhalif siyasi parti (CHP, HDP ve MHP) destekçileri örneklemlerinde test edilmesi, araştırmanın önemini artıran bir diğer husustur. Kişilerin, destekledikleri siyasi partinin destekçileri (yerel iç-grup) ve T.C vatandaşları (geniş iç-grup) ile olan ilişkilerini bilimsel bir kuramla anlamlandırmak, Türkiye'nin mevcut sosyal ve siyasi durumuyla ilgilenen sosyal bilimcilere ve ilgili diğer kişilere önemli bir bilgi sağlayacaktır.

Mevcut çalışmanın katkılarından bahsederken, sınırlılıklarını göz ardı etmemek gerekmektedir. Veri toplama süreci 10 Mayıs 2016 ve 15 Nisan 2017 tarihlerini kapsamaktadır. Bu zaman diliminde diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla yaşanan ciddi fikir ayrılıkları; Suriyeli mülteciler krizi; ülkenin önemli şehirlerinde yaşanan terör eylemleri; askeri darbe girişimi; uzatılan olağanüstü hal (OHAL); muhalif siyasi parti temsilcileri, gazeteciler ve akademisyenlere yönelik tutuklamalar; ve artan işsizlik ve Türk lirasının değer kaybetmesi gibi sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmeler Türkiye'nin gündemini meşgul etmiştir. Karıştırıcı değişkenleri engellemek amacıyla terör eylemleri ve askeri darbe girişimi gibi trajik gelişmelerin ardından veri toplama sürecine bir süre ara verilmiştir. Ek olarak, siyasi gelişmelerden ötürü pek çok kişi araştırmaya katılmak istememiş ve mevcut ortamda görüşlerini paylaşmaktan çekinmiştir. Bu nedenler, veri toplama aşamasının planlanan zaman diliminden daha uzun sürmesine sebep olmuştur.

Daha önce de belirtildiği gibi siyasi parti oluşumları, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerle iletişime geçilerek araştırmanın verisine ulaşılmıştır. Ancak araştırmadaki muhalif siyasi partiler kıyaslandığında, MHP destekçilerine ulaşmanın oldukça zor olduğu belirtilmelidir. Örneklem erişim yöntemi konusunda partiler arası herhangi bir fark bulunmamaktadır. Buna rağmen MHP destekçilerine daha zor ulaşılması (araştırmaya katılıma ilişkin daha zor ikna edilmeleri) sağ-kanat partilerin daha içe kapanık olmasıyla açıklanabilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda güç analizi uygulanmalı ve gerekli olan örneklem büyüklüğü saptanmalıdır. MHP destekçileri örnekleme başta olmak üzere, katılımcı gruplardaki kişi sayısı artırılarak araştırma bulgularının güvenilirliği test edilmelidir. Belirtilmesi gereken diğer kısıtlılık ise, çalışmanın korelasyonel (ilişkisel) araştırma desenine sahip olması ve bu sebeple bulgulara ilişkin nedensel yargılarda bulunulamamasıdır. Son olarak, araştırma örnekleminin sadece muhalif siyasi partilerin destekçilerinden oluşması ve iktidardaki parti olan AKP'nin destekçilerini içermemesi çalışmanın bir diğer kısıtlılığı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu durumun sebebi, desteklenen siyasi partinin meclisteki konumu (iktidar/muhalefet) kişilerin yerel ve geniş iç-gruplarla olan ilişkilerini etkileyebilir ve bulgulara yönelik karıştırıcı bir etki yaratabilir düşüncesidir. Bu değişkeni kontrol edebilmek için araştırma verisi sadece muhalif siyasi partileri destekleyen kişilerden toplanmıştır.

Kaynaklar

- Browne, M. W. ve Cudeck, R. (1992). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, 21(2), 230-258. <https://doi.org/10.1177/0049124192021002005>
- Buhrmester, M. D., Gomez, A., Brooks, M. L., Morales, J. F., Fernandez, S. ve Swann, W. B. Jr. (2012). My group's fate is my fate: Identity-fused Americans and Spaniards link personal life quality to outcome of 2008 elections. *Basic and Applied Social Psychology*, 34, 527-533. <https://doi.org/10.1080/01973533.2012.732825>
- Cingöz-Ulu, B. (2008). Structure of Turkish national identity and attitudes towards ethno-cultural groups in Turkey (Doktora Tezi). York Üniversitesi, York.
- Dalmış, İ. (2003). Socio-political identity and intergroup perception: The case of ülkücü group in Turkey (Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Gomez, A., Brooks, M. L., Buhrmester, M. D., Vazquez, A., Jetten, J. ve Swann, W. B. Jr. (2011a). On the nature of identity fusion: Insights into the construct and a new measure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(5), 918-933. <https://doi.org/10.1037/a0022642>
- Gomez, A., Lopez-Rodriguez, L., Sheikh, H., Ginges, J., Wilson, L., Waziri, H., ... Atran, S. (2017). The devoted actor's will to fight and the spiritual dimension of human conflict. *Nature Human Behaviour* 1, 673-679. <https://doi.org/10.1038/s41562-017-0193-3>
- Gomez, A., Morales, J. F., Hart, S., Vazquez, A. ve Swann, W. B. Jr. (2011b). Rejected and excluded forevermore, but even more devoted: Irrevocable ostracism intensifies loyalty to the group among identity-fused persons. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37, 1574-1586. <https://doi.org/10.1177/0146167211424580>
- Grigoriadis, I. N. (2016). The Peoples' Democratic Party (HDP) and the 2015 elections. *Turkish Studies*, 17(1), 39-46. <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2015.1136086>
- Haggard, P. ve Tsakiris, M. (2009). The experience of agency: Feeling, judgment and responsibility. *Current Directions in Psychological Science*, 18, 242-246. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01644.x>
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Sage.

- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1-26. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
- Hogg, M. A. (1993). Group cohesiveness: A critical review and some new directions. *European Review of Social Psychology*, 4, 85-111. <https://doi.org/10.1080/14792779343000031>
- Hogg, M. A. ve Hardie, E. A. (1991). Social attraction, personal attraction, and self-categorization: A field study. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 175-180. <https://doi.org/10.1177/014616729101700209>
- Jasper, J. M. (2014). Constructing indignation: Anger dynamics in protest movements. *Emotion Review*, 6(3), 208-213. <https://doi.org/10.1177/1754073914522863>
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1993). *Lisrel 8: Structural equations modeling with the SIMPLIS command language*. Scientific Software International.
- Levine, M. ve Crowther, S. (2008). The responsive bystander: How social group membership and group size can encourage as well as inhibit bystander intervention. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 1429-1439. <https://doi.org/10.1037/a0012634>
- Mael, F. A. ve Ashforth, B. E. (1992). Alumni and their alma mater: A partial test of the reformulated model of organizational identification. *Journal of Organizational Behavior*, 13, 103-123. <https://doi.org/10.1002/job.4030130202>
- Okuyan, M. (2012). Strategic constructions of national identity by political leaders in Turkey (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, F. (2013). The predictors of attitudes toward military: Turkish identity, unational ideology, ambivalent sexism, conservatism, and religious orientation (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, F. ve Özkan, T. (2020). Türkiye'de ulusal kimlik inşası ve siyasi parti kimlikleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(38), 525-563. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.591332>
- Özkan, K. (2014). Kadınların kolektif eylem yöneliminin yordayıcıları: Kültürel benlik kurguları, kadın kimliği ile özdeşleşme, kadınların sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimi (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Party Program of CHP. (n.d). <https://www.chp.org.tr/Assets/dosya/chp-program-2015-01-12.pdf>
- Party Program of HDP. (n.d). <https://www.hdp.org.tr/en/who-we-are/peoples-democratic-party/8760>
- Party Program of MHP. (n.d). https://www.mhp.org.tr/mhp_dil.php?dil=en
- Sharma, S., Mukherjee, S., Kumar, A. ve Dillon, W. R. (2005). A simulation study to investigate the use of cutoff values for assessing model fit in covariance structure models. *Journal of Business Research*, 58(1), 935-943. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2003.10.007>
- Stets, J. E. ve Burke, P. J. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(3), 224-237. <https://doi.org/10.2307/2695870>
- Swann, W. B. Jr. ve Buhrmester, M. D. (2015). Identity Fusion. *Current Directions in Psychological Science*, 24(1), 52-57. <https://doi.org/10.1177/0963721414551363>
- Swann, W. B. Jr., Buhrmester, M. D., Gomez, A., Jetten, J., Bastian, B., Vazquez, A., ... Zhang, A. (2014a). What makes a group worth dying for? Identity fusion fosters perception of familial ties, promoting self-sacrifice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106(6), 912-926. <https://doi.org/10.1037/a0036089>
- Swann, W. B. Jr., Gomez, A., Buhrmester, M. D., Rodriguez, L. L., Jimenez, J. ve Vazquez, A. (2014b). Contemplating the ultimate sacrifice: Identity fusion channels pro-group affect, cognition, and moral

- decision making. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106(5), 713-727. <https://doi.org/10.1037/a0035809>
- Swann, W. B. Jr., Gomez, A., Dovidio, J. F., Hart, S. ve Jetten, J. (2010a). Dying and killing for one's group: Identity fusion moderates responses to intergroup versions of the trolley problem. *Psychological Science*, 21, 1176-1183. <https://doi.org/10.1177/0956797610376656>
- Swann, W. B. Jr., Gomez, A., Huici, C., Morales, J. F. ve Hixon, J. G. (2010b). Identity fusion and self-sacrifice: Arousal as a catalyst of pro-group fighting, dying, and helping behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(5), 824-841. <https://doi.org/10.1037/a0020014>
- Swann, W. B. Jr., Gomez, A., Seyle, D. C., Morales, J. F. ve Huici, C. (2009). Identity fusion: The interplay of personal and social identities in extreme group behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(5), 995-1011. <https://doi.org/10.1037/a0013668>
- Swann, W. B. Jr., Jetten, J., Gomez, A., Whitehouse, H. ve Bastian, B. (2012). When group membership gets personal: A theory of identity fusion. *Psychological Review*, 119(3), 441-456. <https://doi.org/10.1037/a0028589>
- Swann, W. B. Jr., Wenzlaff, R. M. ve Tafarodi, R. W. (1992). Depression and the search for negative evaluations: More evidence of the role of self-verification strivings. *Journal of Abnormal Psychology*, 101, 314-317. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.101.2.314>
- Tajfel, H. (Ed.). (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. Academic Press.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.) *The social psychology of intergroup relations* (s. 33-47). Brooks-Cole.
- Turner, J. C. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorization theories. N. Ellemers, R. Spears ve B. Doosje (Ed.), *Social Identity* (p. 6-34). Blackwell.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. ve Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Blackwell.
- Uluğ, Ö. M. ve Acar, Y. G. (2019). 'Names will never hurt us': A qualitative exploration of çapulcu identity through the eyes of Gezi Park protesters. *British Journal of Social Psychology*, 58(3), 714-729. <https://doi.org/10.1111/bjso.12305>
- Van Stekelenburg, J. ve Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology Review*, 61(5-6), 886-905. <https://doi.org/10.1177/0011392113479314>
- Van Zomeren, M., Postmes, T. ve Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A qualitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, 134(4), 504-535. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504>